

Reaktionen på det japanske angreb på »Pearl Harbor« 7. december 1941

– set fra en grønlandsk/dansk tilgangsvinkel

Af Paul E. Ancker

Ved den tyske okkupation af Danmark den 9. april 1940 blev forbindelsen til de nordatlantiske besiddelser (Færøerne, Island og Grønland) afbrudt. De danske myndigheder i København blev dermed stillet i en situation, hvor de var ude af stand til at øve indflydelse på, hvad der videre kom til at foregå i disse områder i løbet af 2'den verdenskrig.

Den 12. april blev Færøerne inddraget i krigshandlingerne, da øerne blev besat af engelske styrker. Forsyningsproblemerne blev i de følgende år tilgodeset ved at omlægge forsyningslinierne fra København til London, og den interne styring af Færøernes interesser blev løst ved at indføre en ordning, hvorefter Amtmanden og Lagtinget overtog det formelle regeringsansvar.

For Islands vedkommende besluttede det islandske Alting den 10. april 1940, at overdrage det til Islands regering at udøve den kongelige myndighed i landet, og den 19. maj udsendte Altinget en uafhængighedserklæring. Denne blev den 17. juni samme år fulgt op med valget af den tidligere islandske gesandt i København (Svein Bjørnsson) til »Rigsregent«.

Beslutningen om at besætte Island blev truffet af den britiske regering den 6. maj 1940, og 10. maj gik engelske styrker i land i Reykjavik. Den islandske regering protesterede formelt mod den britiske besættelse af landet, men akkviescerede, da man fandt besættelsen uundgåelig. Tyskland gjorde ikke noget forsøg på at sætte sig i besiddelse af Island, og kun ved en enkelt lejlighed blev der nedkastet bomber mod militære mål. Derimod opererede tyske u-både og flådestyrker i farvandene omkring Island, og efterhånden som forsyningslinierne over Nordatlanten til USA og Canada blev udbygget, kom Island til at betyde mere og mere som base for allierede sø- og luftstridskræfter, der kunne indsættes i slaget om Atlanterhavet.

Grønland blev i modsætning til Færøerne og Island aldrig besat af nogen fremmed magt, men forblev under hele krigen overladt til sig selv, som en fri og uafhængig del af det danske monarki. Afgørende for etableringen af denne særlige status var Grønlands beliggenhed på den vestlige halvkugle (The Western Hemisphere), som bragte Grønland inden for USA's interesseområde.

WAR!

OAHU BOMBED BY JAPANESE PLANES

(Associated Press by Trans-Pacific Telephone)
SAN FRANCISCO, Dec. 7.—President Roosevelt announced this morning that Japanese planes had attacked Manila and Pearl Harbor.

Meddelelsen om det japanske overraskelsesangreb på U.S.A.'s »Stillehavsflede« i »Pearl Harbor« kom som et chok for den amerikanske nation. Her ses forsiden af »HONOLULU STAR-BULLETIN's« ekstraudgave fra morgenen den 7. december 1941. De første meddelelser var præget af usikkerhed om, hvad der egentlig var hændt, og de angivne tal på døde og tilskadekomne indikerer, at angrebets omfang og karakter endnu ikke var kendt.

For at forstå den amerikanske holdning til Grønlands stilling i 1940 er det væsentligt at kende den principielle baggrund for USA's udenrigspolitik baseret på »Monroe Doktrinen« af 1823. I sin oprindelige form kan indholdet af denne doktrin gives således:¹

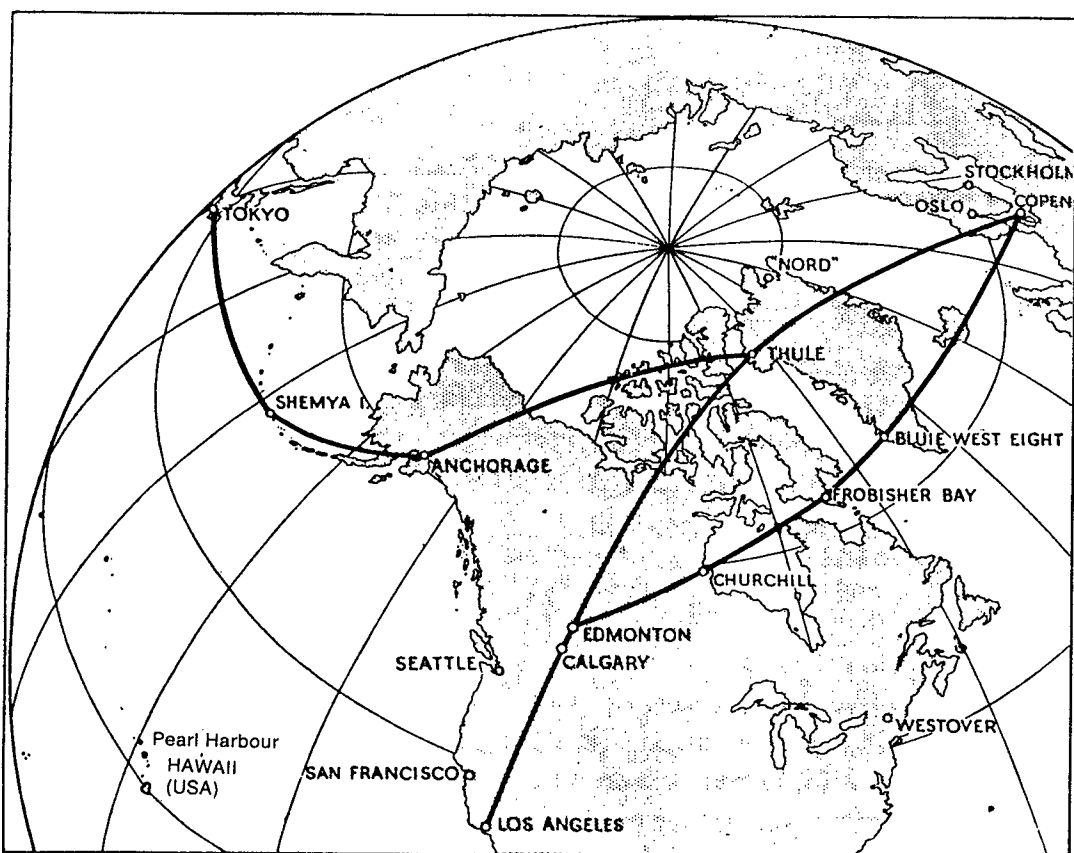
»De amerikanske kontinenter som uafhængige og frie kan fremtidig ikke betragtes som objekt for europæisk kolonisation, og USA vil betragte ethvert forsøg fra en europæisk magts side på indblanding i amerikanske anliggender som farlig for sin sikkerhed og fred og som udtryk for et uvenligt sindelag overfor USA.«

Doktrinen blev i 1870 udvidet til også at omfatte overdragelsen af områder i »Den nye Verden« til europæiske magter – således at hverken overdragelse fra amerikansk- til europæisk besiddelse eller fra europæisk- til anden europæisk besiddelse kunne ske uden om USA.

»Monroe Doktrinen« gav – sagt på en anden måde – udtryk for et amerikansk ønske om at holde fremmed aggression og fremmede konflikter på afstand af de amerikanske kontinenter, og netop denne holdning udgør kernen i USA's Grønlandspolitik.

De amerikanske interesser i Grønland manifesterede sig under 2'den Verdenskrig bl. a. ved en spontan støtte til den danske gesandt i Washington (Henrik Kauffmann) og til de lokale embedsmænd i Grønland (landsfogederne E. Brun og A. Svane). Kauffmanns henvendelse til »State Department« i Washington på selve besættelsesdagen, den 9. april 1940, havde således til følge, at udenrigsminister Cordell Hull indledningsvis manifesterede en »hands off« politik overfor England og Canada, der havde været indstillet på at skride til en militær besættelse af Grønland. Samme dag (12. april) holdt præsident Roosevelt en pressekonference, hvor han bl. a. blev spurgt, om et overgreb på Grønlands integritet automatisk ville udløse sanktioner i medfør af »Monroe Doktrinen«. Præsidenten besvarede *ikke* dette spørgsmål med et klart »ja« eller »nej«, men han gik meget langt med hensyn til at forklare den stærke tilknytning, der såvel geografisk og geologisk som med hensyn til fauna, flora og det eskimoiske sprogfællesskab bandt Grønland til det amerikanske kontinent. Herefter kunne ingen være i tvivl om, at et overgreb på Grønland ville betyde en grov udfordring for USA.²

Omtrent samtidig bragte amerikanske aviser forlydender om hollandske bestræbelser på at sikre sig amerikansk

Storcirkelkort, der placerer Grønland imellem magtcentrene i Europa, U.S.A. og Det fjerne Østen. På grund af Sovjetunionens restriktive luftfartspolitik kunne ingen af de vestlige eller fjernøstlige luftfartsselskaber opnå overflyvningstilladelse til sovjetisk luftrum så længe »Den kolde Krig« varede ved. De civile flyveruter fra Europa til Japan og andre fjernøstlige destinationer kom derfor i mere end 30 år til at forløbe over Grønland og blev dermed til »Polarruter«.

beskyttelse af Ostindien for det tilfælde, at Holland skulle blive besat på tilsvarende måde som Danmark. Selvom »State Department« dementerede disse udtalelser, holdt rygten sig i den følgende tid »svævende« i diplomatiske kredse. Den 15. april fremsatte den japanske udenrigsminister (Arita) en officiel erklæring, hvor han gjorde opmærksom på sit lands interesser i Ostindien og sluttede med en bemærkning om, at den japanske regering med bekymring måtte betragte enhver udvikling af krigen i

Europa, som kunne berøre »status quo« i hollandsk Ostindien.³

En amerikansk garanti for Grønlands uafhængighed ville på denne baggrund kunne få en uheldig virkning i Tokyo. Her måtte man opleve den amerikanske politik over for Grønland som et eksempel på, hvad USA evt. kunne foretage sig i relation til Ostindien. Det kan derfor næppe betvivles, at netop hensynet til Japan i høj grad har været medvirkende årsag til, at den amerikanske præsident på pressekonferencen afstod

fra at udtale offentligt, at Grønland var omfattet af »Monroe Doktrinen«.

I løbet af april måtte »State Department« flere gange bremse canadiske planer om at sende militære styrker til Grønland. Den canadiske regering var blevet opfordret hertil både af den engelske regering og af det store canadiske firma: »Aluminium Company of Canada« (ALCAN). En særlig rolle spillede i denne forbindelse kryolitproduktionen i Ivigtut, idet dette sjældne mineral indgår som en vigtig faktor (katalysator) ved aluminiums fremstilling. Det canadiske firma så her en mulighed for at overtage minedriften i Ivigtut, og USA besluttede på denne baggrund at iværksætte foranstaltninger til sikring af kryolitforekomsten mod et tysk angreb (kommandoraid), der i givet fald kunne sætte kryolitminen ud af drift.⁴

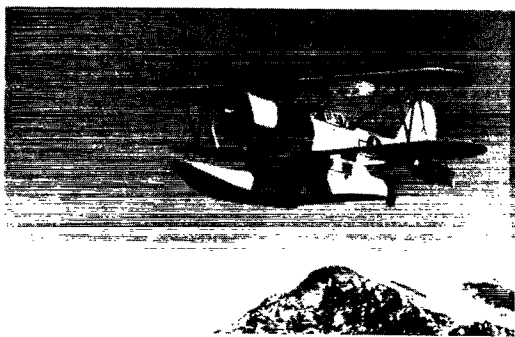
USA måtte til stadighed i sine sikkerhedspolitiske vurderinger tage hensyn til, at Japan kunne benytte en militær besættelse af Grønland som påskud til at besætte hollandsk Ostindien. State Department søgte derfor efter en egnet kombination af magtmidler, der kunne neutralisere det canadiske pres uden at have karakter af en militær besættelse af Grønland. Allerede på sin pressekonference den 12. april havde præsident Roosevelt medinddraget muligheden for at indsætte amerikansk »Røde Kors« i Grønland, og man arbejdede nu på det diplomatiske plan med at oprette et amerikansk konsulat i Godthåb. Hertil kom muligheden for udelukkende at anvende »US Coast Guard« til rekognoscering og patruljevirkksomhed i grønlandske farvande. Sådanne foranstaltninger

sammenholdt med etableringen af en særlig »Grønlands kommission« til at varetage forsyningstjenesten, mente »State Department« ville befæste Grønlandspolitikken og give den nødvendige støtte uden at have karakter af aggression.⁵

Canadierne vågede over alle detaljer i USA's Grønlandspolitik for ikke at blive distancerede, og havde bl. a. en føler fremme om at afsende en canadisk politistyrke af »Royal Mounted Police« til Grønland (Ivigtut). Det var ligeledes symptomatisk, at da USA's planer om at oprette et konsulat i Godthåb blev kendt i Ottawa, var Canada straks klar til at følge trop.

I slutningen af april og begyndelsen af maj 1940 udkrystalliserede de amerikanske planer sig i et kontant handlingsprogram, og den 10. maj afgik den første »Coast Guard Cutter« (»Comanche«) til Grønland. Ombord var den nyudnævnte konsul James K. Penfield og hans vicekonsul L. West. Endvidere var der en repræsentant for det amerikanske »Røde Kors«. Alt i alt var her tale om en indsats, der repræsenterede USA's *politiske, forsvarsmæssige og humanitære* interesser i Grønland.

Penfield havde ordre til at udarbejde en provisorisk plan for Ivigtuts forsvar sammen med chefen for »USCG Comanche«. Når denne opgave var afsluttet, skulle han fortsætte til Godthåb for at oprette det omtalte konsulat. I Godthåb blev forsvaret af Ivigtut drøftet med landsfoged Svane, der herefter iværksatte indkøb af en kanon for danske midler. Kanonen ankom senere på året sammen med 20 frivillige, der var hvervet

United States Coast Guard (USCG) på vagt for Grønland. På montagen ses »USCG Cutter, NORTHLAND« med et rekognosceringsfly på agterdækket, og på det andet billede ses flyet i luften. Luftfartøjet er et lille amfibium af typen »Grumman J2F, Duck«, der allerede tidligt blev benyttet til rekognosceringsformål og forbindelsesstjeneste i Grønland. Luftfartøjet havde to mands besætning og en aktionsradius på ca. 550 km. Skroget var monteret på en landingsponton, der var forsynet med et optrækkeligt understel. Derved blev luftfartøjet i stand til at starte og lande både på land og vand.

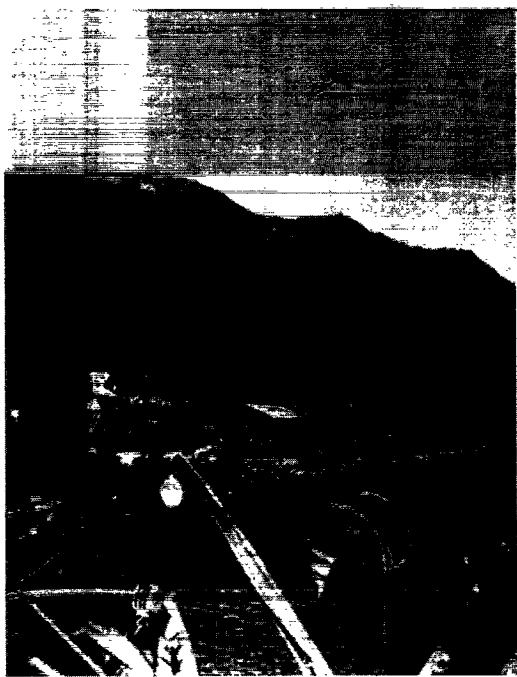

af den anden landsfoged (Eske Brun) fra USCG i forståelse med danske og amerikanske myndigheder i Washington. Styrken blev under hensyn til den politiske situation opstillet som et civilt politikorps.⁶

Da det tyske angreb blev sat ind mod Holland og Belgien den 10. maj 1940, tog udenrigsminister Hull kontakt med den engelske ambassadør i Washington (Lothian). Hull foreslog, at den engelske og den amerikanske regering i fællesskab skulle forsikre Japan om Englands og USA's vilje til at opretholde »status quo« i Ostindien. Omtrent samtidig kaldte den japanske udenrigsminister (Arita) ambassadørerne fra Tysk-

land, Italien, Frankrig og England til møde i det japanske udenrigsministerium, hvor han meddelte dem, at begivenhederne i Europa havde skærpet Japans opmærksomhed overfor Ostindien. Dette foranledigede, at Hull nu fandt det nødvendigt at fremsætte en offentlig udtalelse, der gjorde Tokyo opmærksom på Japans internationale forpligtelse til at respektere »status quo« i den hollandske koloni.⁷

Situationen blev yderligere forværret, da engelske og franske styrker den 11. maj gik i land på de hollandske olieøer »Aruba« og »Curacao« i Vestindien. Hollænderne havde anmodet om aktionen, da de frygtede, at tyske elementer i

Parti fra Ivigtut med bruddet og forpladsen. Som det vil fremgå kunne skibene ikke gå til kaj, men måtte ligge fortojet i en afstand af ca. 10 meter fra vejen og forpladsen. Der måtte derfor anvendes en stor lastekran til at transportere kryolit fra land og ud til fragtskibene. Over bebyggelsen ses et to-motoret patruljefly af typen »PBY 5a, CATALINA« tilhørende U.S. NAVY. Senere blev der anlagt en regulær flådebase med tilhørende sølandingsfaciliteter længere inde i fjorden ved Grønnedal. Der blev udlagt flybøjer og etableret to ramper med bølgeafmærkning til brug for amfibieluftfartøjer. Endelig blev der etableret en »Army-camp« kaldet »Fort Nance« ved Christianshavn nordvest for Ivigtut på den anden side af fjorden. Her blev underbragt en bevogtningsstyrke på ca. 250 mand, der dels afgav personel til vagttjeneste i Ivigtut og dels bemandede to faste 155 mm batterier, der kunne forsvare indløbet til Arsuk-fjorden.

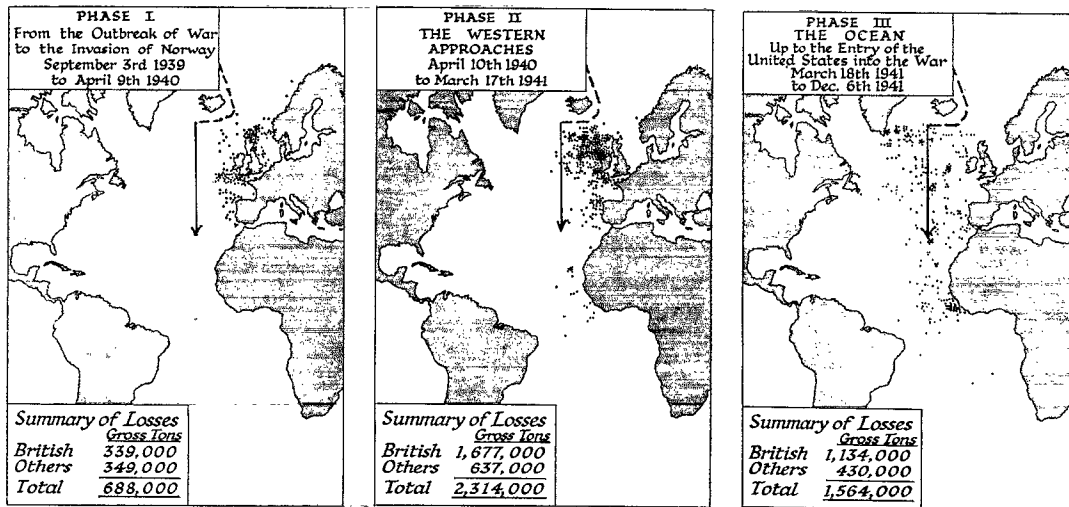
Venezuela skulle sætte sig i besiddelse af de betydningsfulde raffinaderier på øerne. Men herved var der sket et brud på »Monroe-doktrinen«, og samtidig havde Japan fået et påskud til at gennemføre en lignende aktion i Ostindien. Præsi-

dent Roosevelt gik personligt ind i sagen, og fik hollænderne og englænderne til at udtale offentligt, at Holland ikke ville anmode om hjælp, og at England ikke ville intervenere i Ostindien. Samtidig måtte de allierede gå ind på at trække deres tropper ud af Hollandsk Vestindien snarest muligt.

Udviklingen på vestfronten havde skærpet England's og Canada's interesse for Grønland, men USA havde holdt igen. State Department påpegede, at med Hollands fald var Ostindien kommet i en situation, der mindede om Grønlands. Situationen var pinagtig for USA, som så sig nødsaget til at afstå fra militære trusler og udelukkende måtte kæmpe med diplomatiske midler.

Den 16. maj havde udenrigsminister Hull et møde med den japanske ambassadør i Washington, hvor Hull fik indtryk af, at man fra japansk side virkelig havde oplevet det vestindiske intermezzo som et påskud til at gribe ind i Ostindien, men Hull kan muligvis på daværende tidspunkt have overfortolket de japanske intentioner. Hvorom alting er, den 18. maj stillede japanerne krav om øgede leverancer fra Ostindien. Tyskland fulgte sagen op med et kommunikue den 22. maj, der indeholdt et klart tysk akcept af en eventuel japansk aggression i Sydøstasien.⁸

En yderligere manifestering af USA's vilje til at beskytte Grønland mod angreb udefra fulgte i sommerens løb, hvor præsident Roosevelt på »Havanna-konferencen« (30. juli 1940) formulerede den amerikanske regerings politik på følgende måde:⁹

Nærværende oversigt over torpederinger på Nordatlanten findes i Churchill's værk: »The Second World War«, Bd. III. Kortene angiver både hvor mange torpederinger, der har fundet sted, og hvor meget tonnage der er blevet sænket indenfor de angivne perioder. Bemærk tillige at u-bådenes operationsområde gradvis rykkede vestover. Forfatteren har fundet det hensigtsmæssigt at kombinere dette kortmateriale med præsident Roosevelts personlige opfattelse af U.S.A.'s ansvar for »The Western Hemisphere«. Den indtegnede skillelinie har præsidenten – i henhold til Sherwoods angivelser i værket »Roosevelt and Hopkins«, se litteraturlisten – personligt påført sit eget oversigtskort over området. Det er bemærkelsesværdigt, at linien på ca. 62° N kurver øst-over og inkluderer Island og dermed bringer Danmarksstrædet og farvandene omkring Island ind under amerikansk interesseområde og beskyttelse. Som det vil fremgå af kortmaterialet var Tysklands svar på »Låne- og lejeloven« at rykke u-bådskrigen vestover til Grønlands kyst. Det foreligger i denne forbindelse dokumenteret, at så mange som 15–20 tyske U-både kunne operere i farvandene omkring Grønland på samme tid.

»The USA will hold itself responsible for the defence of the Western Hemisphere, and transfer of any Territory (land or sea) from one European state to another will not be tolerated.«

I september 1940 underskrev Japan »The Tripartite Pact« (Akesemagtaftalen) sammen med Tyskland og Italiens side, hvis USA trådte aktivt ind i krigen. Det japanske Kejserrige ville derved blive konfronteret med de to nationer, der ud over verdens største flåder tillige rådede over næsten uudtømmelige resourcer.

I sin velformulerede appel til den amerikanske præsident af 8. december 1940, omtalte Churchill bl.a. situationen i Det fjerne Østen på følgende måde:¹⁰

»... A third sphere of danger is in the Far East. Here it seems clear that Japan is thrusting southward through Indo-China to Saigon and other naval and air bases, thus bringing them within a comparatively short distance of Singapore and the Dutch East Indies. It is reported that the Japanese are preparing five good divisions for possible use as an overseas expedition-

nary force. We have to-day no forces in the Far East capable of dealing with this situation should it develop.»

Churchills henvendelse indeholdt iøvrigt en redegørelse for den aktuelle verdenssituation og et forslag til, hvilke tiltag der måtte iværksættes på global basis for at imødegå det nazistiske og fascistiske tyranni. Han gennemgik de væbnede styrkers behov for materiel og ammunition og omtalte problemerne med at finansiere så enorme behov. I sin afsluttende appel til præsident Roosevelt lagde Churchill vægt på at understrege,

Luftfotografiet viser Narsarsuaq (BW-1), som pladsen tog sig ud i 1942. Efter »GRØNLANDSTRAKTATEN's» underskrivelse den 9. april 1941 gennemførte U.S. Coast Guard en »Site-evaluation« af egnede områder til anlæg af flyvepladser i Sydvestgrønland. Valget faldt bl.a. på sletten ved Narsarsuaq vis-a-vis ruinerne af Erik den Rødes boplads på den anden side af fjorden. Den 6. juli 1941 ankom transportflåden med anlægsstyrken til området, og i løbet af efteråret og vinteren 1941/42 blev der etableret en regulær flyveplads med startbane, parkeringsområde samt alle nødvendige faciliteter såsom hangar, værksteder og brændstofforsyning m.v.

På de øvrige billeder ses en »B-25A, MITCHELL« startte fra banen, medens denne endnu var belagt med stålmåtter. Endvidere ses den store træhangar under opførelse på et tidspunkt, hvor første bukonstruktion rejses.

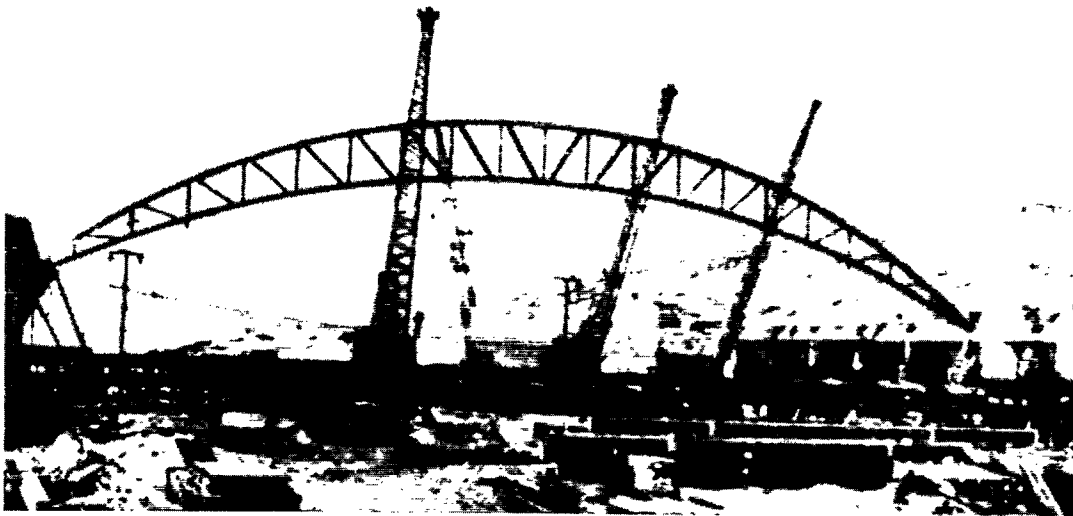
at brevet ikke burde opfattes som en bøn om hjælp, men mere som en vurdering af hvilken indsats, der ville være påkrævet for at opnå Englands og USA's fælles mål.

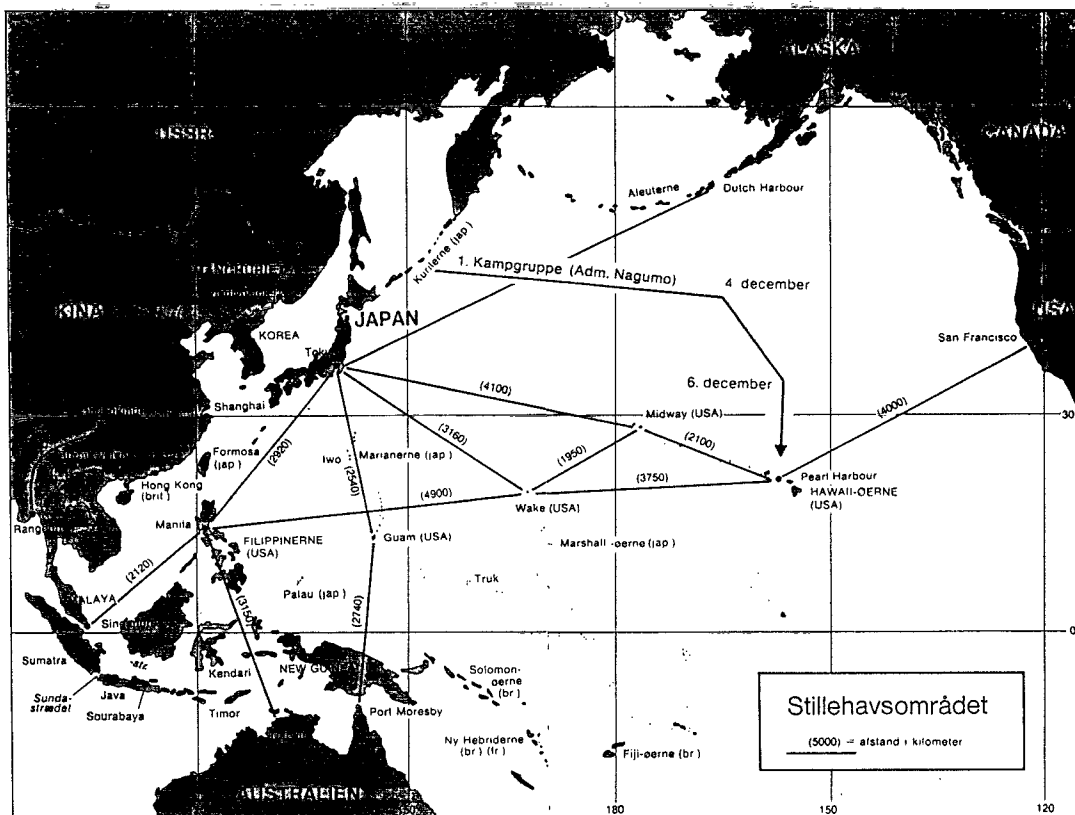
Præsident Roosevelts overvejelser ledte frem til vedtagelsen af »Låne og Leje Loven«, der blev underskrevet i Washington den 11. marts 1941. Der var herved skabt mulighed for næsten ubegrænsede overførsler af forsyninger fra USA til England, hvilket påny satte fokus på det nordatlantiske område, og fik England og Canada til at gentage kravet om baser i Grønland.¹¹

Tyskland blev tvunget til at intensivere sine bestræbelser på at blokere

tilførselsvejene til England, og den 25. marts kundgjorde den tyske regering, at farvandene omkring Island indtil 3 sømil fra Grønlands kyst var erklæret krigszone, hvor fjendtlige og neutrale handelsskibe ville blive sænket uden varsel af tyske sø- og luftstridskræfter. Amerikanske handelsskibe ville dog indtil videre være undtaget herfra.

Allerede dagen efter blev et tysk rekognosceringsfly iagttaget over Sydgrønland, og dagen efter (27. marts) blev tyske overflyvninger rapporteret i samme geografiske område af en radio/vejrstation i »Torkilsbu« ved Lindenows Fjord. Omtrent samtidig tilgik der amerikanske myndigheder oplysninger om,

Nærværende kort over Stillehavet angiver bl. a. afstandene til U.S.A. og Japan samt den indbyrdes afstand imellem de enkelte Ø-grupper. Den japanske angrebsflåde bestod af seks hangarskibe udrustet med i alt 424 luftfartøjer samt to slagskibe, to svære krydsere, en let krydsr og ni destroyere samt ni store tankskibe. Endvidere deltog en division undervandsbåde, hvoraf fem medbragte en »Midget-submarine« fastspændt på »ryggen« af skroget. Angrebsflåden forlod Tankan-bugten den 27. november og nåede frem til en position ca. 230 sømil nord for Oahu natten mellem den 6. og 7. december.

at Tyskland i stilhed forberedte oprettelsen af en række meteorologiske stationer i Østgrønland, ligesom der skulle foreligge planer om at stationere en eskadrille langdistancefly på et hensigtsmæssigt sted på Grønlands østkyst.¹²

På dette grundlag måtte USA finde, at der var et påtrængende behov for at få bragt Grønland inden for rammerne af den vestlige halvkugles forsvar, og den 9. april 1941 blev »The Agreement rela-

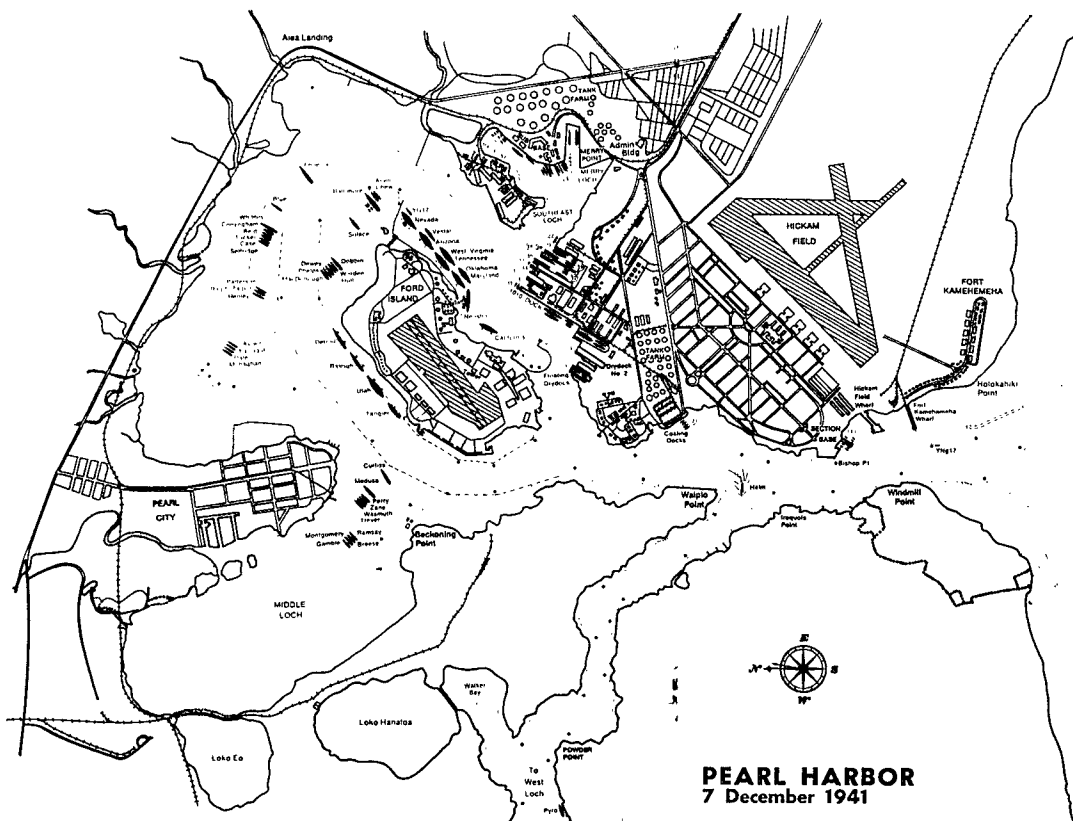
ting to the Defence of Greenland» (kaldet »Grønlandstraktaten«) underskrevet i Washington af den danske gesandt Henrik Kauffmann og USA's udenrigsminister (Cordell Hull).¹³

»Grønlandstraktaten«, der var forbedret igennem nogen tid, gav bl. a. USA mulighed for at anlægge og drive sådanne havne, landingspladser, radiostationer og vejrstationer, som måtte anses for nødvendige for at leve op til de forplig-

telser vedrørende forsvaret af Grønland, som USA's regering havde påtaget sig i medfør af »Havanna-aftalen« (The Act of Habana, signed July 30, 1940), se note 9 ovenfor.

Forholdet imellem USA og Japan var i den forløbne tid kølnet, idet præsident Roosevelt havde følt sig foranlediget til

at lægge embargo på en række råstoffer, der kunne udnyttes til militære formål, herunder bl. a. flybrændstof, jern og stål. I juli 1941 gik japanske tropper i land i Indokina efter aftale med den tysk kontrollerede Vichy-regering i Frankrig, og besatte hovedstaden Hanoi. Den amerikanske efterretningstjeneste havde på

Illustrationen viser de amerikanske basefaciliteter omkring »Pearl Harbor« på Hawaii. Som det vil fremgå lå hovedparten af »Stillehavsflåden« (i alt 96 flådefartøjer) i havn den 7. december. En undtagelse var de to hangarskibe: »LEXINGTON« og »ENTERPRISE«, der befandt sig i åben sø imellem Hawaii og Midway. På »Ford Island« var der stationeret et større antal af flådens luftfartøjer, herunder »PBY, CATALINA«, »Douglas SBD, DAUNTLESS« og »Grumman F4F, WILDCAT«. Den nærliggende »Hickam Field« var base for U.S. Army Air Corps bombefly, og her befandt der sig bl. a. 70 stk. »B-17, FLYING FORTRESS« samt et antal jagere af typerne »P-40, WARHAWK« og »CURTISS, P-36«. Hovedparten af hærens jagerfly var baseret på »Wheeler Field«, hvor der befandt sig i alt 151 kampfly heriblandt 75 helt nye P-40, WARHAWK«. Endelig befandt der sig 33 af flådens »CATALINA« luftfartøjer på østsiden af Oahu, hvor søflyvepladsen »Kaneohe« var under etablering. Da de øverstbefalende af begge værn mere frygtede sabotageaktioner end et uvarslet angreb fra luften, var både flådens og hærens luftfartøjer samlet sammen i blokke, hvor flyene stod vingespids ved vingespids for derved at lette bevogtningen om natten.

daværende tidspunkt brudt det japanske kodesystem, og USA fik derfor vished for, at det næste mål var hollandsk Ostindien. Præsident Roosevelt advarede gentagne gange japanerne og skred herefter til en indefrysning af japanske tilgodehavender i USA. Dette betød, at Japan måtte vælge imellem to mulige handlemåder:¹⁴

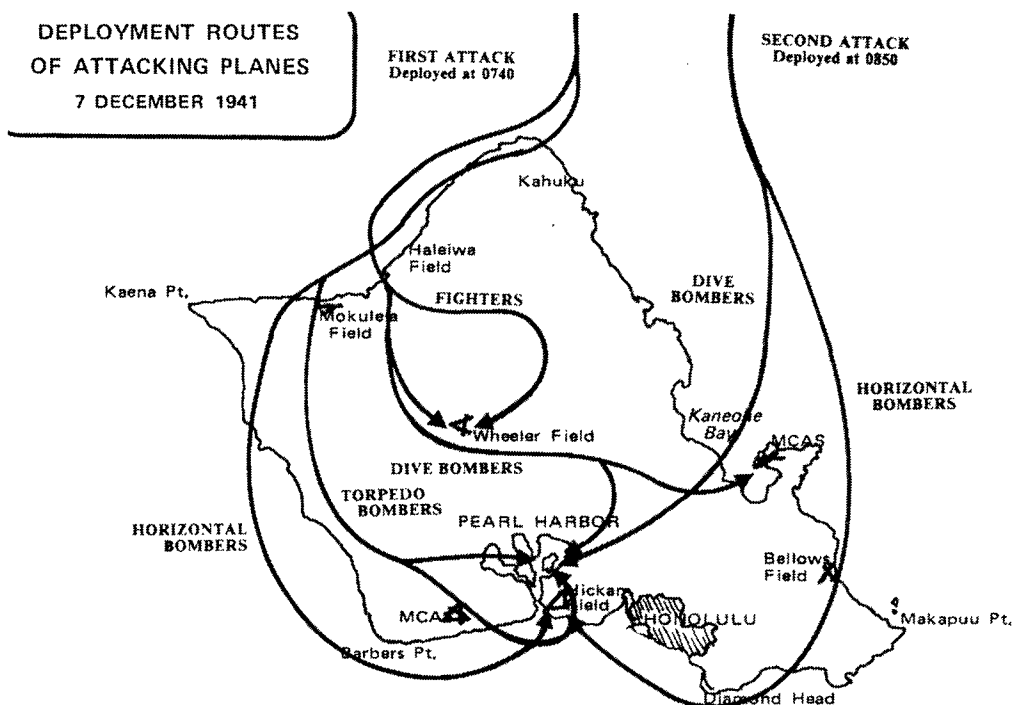
Enten at finde frem til en forhandlingsløsning med USA for at få frigivet midlerne og hævet embargoen, *eller* skaffe sig adgang til de vitale råstoffer med militær magt ved at erobre engelske og hollandske besiddelser i Ostindien.

Den japanske regering syntes indstillet på at søge en diplomatisk løsning, og på denne baggrund bad den japanske premierminister (*prins Konoye*) om et personligt møde med præsident Roosevelt. Formålet var, at nå frem til en aftale, som Japan kunne leve med. Imidlertid stoledes Cordell Hull ikke på, at Konoye havde tilstrækkelig opbakning fra sin regering til at indgå en bindende aftale, og han tilrådede derfor præsidenten at kræve visse forhåndsgarantier, inden et sådant møde kunne berammes. Roosevelt meddelte derfor Konoye, at han kun ville mødes med ham, hvis Japan på forhånd ville garantere, at man ville respektere Kinas territoriale grænser. Da Konoye ikke kunne stille sådanne garantier, brød forhandlingerne sammen.

Situationen var hermed blevet yderligere tilspidset, og i oktober måtte Konoye vige pladsen som premierminister til fordel for den mere militante fløjs kandidat: *general Hideki Tojo*. Igennem

den følgende tid opretholdt den japanske regering det indtryk, at man ønskede at fortsætte forhandlingerne, og den 20. november 1941 fremlagde Tojo et forslag til en aftale, der favoriserede japanske interesser uden at give nogen garantier vedr. Kina eller andre territoriale interesser. Cordell Hull meddelte den japanske delegation, at USA ikke kunne forhandle på det foreliggende grundlag, og den 27. november blev Secretary of War, Henry L. Stimson orienteret om den opståede situation. Hull var nu overbevist om, at en væbnet konflikt var uundgåelig.¹⁵

Den amerikanske efterretningstjeneste havde på daværende tidspunkt dekodet japanske telegrammer, der gjorde det klart, at et angreb forestod. Man vidste dog *ikke hvor og hvornår*, og en kombination af forvirring og fejlbedømmelse af de modtagne meldinger gjorde, at de amerikanske styrker var fuldstændig uforberedte, da det japanske angreb blev sat ind imod Stillehavsflådens hovedbase på Hawaii. Søndag den 7. december 1941 kl. 07.55 blev »Pearl Harbor« angrebet af hangarskibs baserede flyverstyrker i to bølger, der med en times mellemrum angreb flyvepladserne og de opankrede flådestyrker i havnen. De amerikanske tab blev meget betydelige. 2400 mand omkom og 1200 mand blev sårede. 8 slagskibe, 3 krydsere og 4 andre fartøjer blev sænket, medens 188 luftfartøjer og en lang række vitale installationer, herunder hangarer, værksteder og andre reparationsfaciliteter m.v. blev ødelagt. Herudover blev 160 luftfartøjer beskadigede. – De japanske tab var til sammenligning små og ubety-

Det japanske angreb blev ikke alene rettet imod »Stillehavsflåden« og basefaciliteterne omkring »Pearl Harbor«. Som det vil fremgå af nærværende illustration angreb første bølge tillige flyvepladserne »Wheeler Field« og »Kaneohe Bay«. På »Wheeler« var ca. 150 kampfly af typerne »P-36« og »P-40« opmarcherede i snorlige rækker for at lette bevogtningen. Denne koncentration bidrog i høj grad til, at over 40 blev ødelagt ved det første angreb. Den nyanlagte Navel Air Station »Kaneohe« på østsiden af Oahu blev angrebet to gange med 20 mm kanoner og maskingeværer, inden den blev bombet. Af de 33 »PBY, CATALINA«, der var tilstede på pladsen, blev de 27 ødelagt ved angrebene. Også de mindre pladser på Oahu blev angrebet, således blev eksempelvis 47 ud af 48 jagerfly ødelagt på jorden på U.S.C.G.-basen »Ewa Field« ca. 10 sømil vest for »Pearl Harbor«.

delige, idet kun 29 fly og 5 »Midget submarines« gik tabt.¹⁶

Angrebet gav anledning til at præsident Roosevelt den 8. december sammenkaldte kongressens to kamre i parlamentsbygningen på Capitol Hill, og i en radio-transmitteret tale rettede han en gribende appel til det amerikanske folk, hvor han bl. a. omtalte det japanske angreb på følgende måde:¹⁷

»Yesterday, december 7, 1941 – a date which will live in infamy – The United States of America was suddenly and deliberately

attacked by naval and air forces of the Empire of Japan ... etc.«

Virkningen af dette budskab var på samme tid voldsom og uoverskuelig, og sjældent har vel en enkeltstående begivenhed i verdenshistorien medført så vidtgående konsekvenser og reaktioner, som angrebet på »Pearl Harbor«.

På få timer vedtog det amerikanske parlament (Senatet enstemmigt og Repræsentanternes Hus med en stemmefordeling på 388 mod 1) at afsende en krigserklæring til Japan. I medfør af

»Akse-pagten« udløste den amerikanske krigserklæring mod Japan en krigserklæring rettet imod USA fra Tyskland og Italien. Denne blev modtaget og besvaret af USA den 11. december.

For Englands vedkommende giver Churchills umiddelbare reaktion på budskabet en klar indikation af den betydning angrebet på »Pearl Harbor« havde for Englands stilling og for Churchill personligt.¹⁸

»... No American will think it wrong of me if I proclaim that to have the United States at our side was to me the greatest joy. I could not foretell the course of Events. I do not pretend to have measured accurately the martial might of Japan, but now at this very moment I knew the United States was in the war, up to the neck and in to the death. So we had won after all!«

Angrebet på »Pearl Harbor« blev på adskillige måder en skelsættende begivenhed i Verdenshistorien, men i nærværende forbindelse er det i særlig grad opgaven at undersøge den reaktion, som præsident Roosevelts tale til det amerikanske folk den 8. december 1941 medførte for Grønland og det nordatlantiske område.

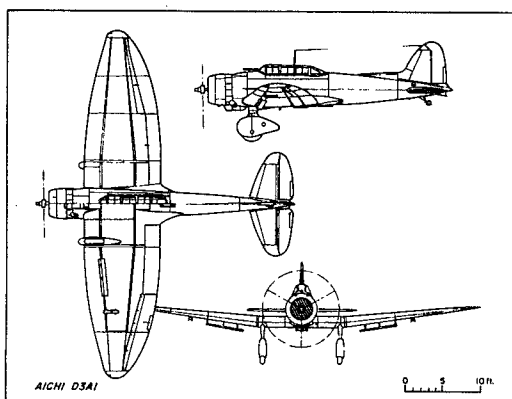
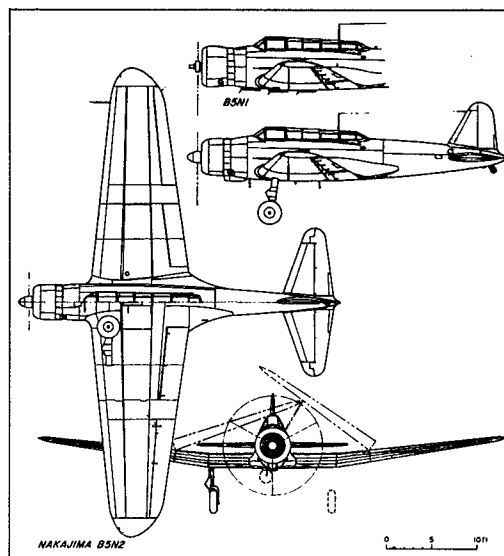
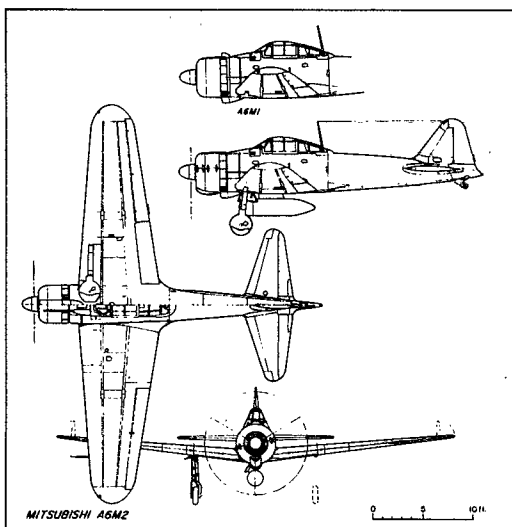
Reaktionen hos den amerikanske konsul i Godthåb, James K. Penfield, kan sammenlignes med Churchill's, idet han af daværende landsfoged Eske Brun retrospektivt er citeret for at have udtalt:¹⁹

»... *It's awful, still I feel a great deal better*«.

Eske Bruns egne kommentarer fremgår af diverse samtidigt materiale, men er også medtaget i hans erindringsbog fra 1985, hvor han bl. a. udtaler:²⁰

»... Det store omsving med hensyn til amerikanernes indstilling kom med japanernes angreb i december 1941. Indtil denne begivenhed var det trods alt, som om tvivlen – om begivenheder uden for landets grænser virkelig var noget, som Amerika skulle blande sig i – var vidtspredt. Overfaldet på »Pearl Harbor«, medens der blev forhandlet fred og fordragelighed – følelsen af, at have været offer for et kæmpemæssigt »dirty trick«, det faste forsæt om at dette ikke skulle gå ustraffet hen, smedede i et nu den amerikanske nation sammen til et redskab for en enig og total indsats. Alle andre hensyn end hensynet til arbejdet for sejren blev bortvejede. Vi mærkede også dette i Grønland. Atmosfæren blev en anden ved de amerikanske baser. Beslutsomheden og sagligheden kom i højsædet. Vi mærkede dønningerne fra den storm som satte hele det enorme amerikanske potentiel i produktionskraft og menneskemateriale ind i kampen. Nu var terningerne kastede, nu kom alt og alle med.

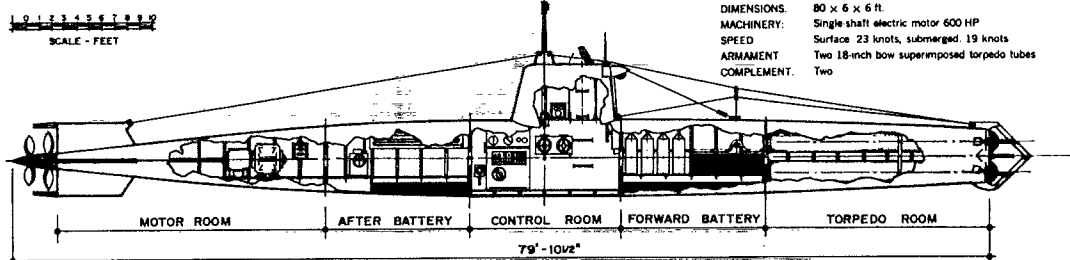
Efter den 9. april havde min egen indstilling og den, som var hos næsten alle deroppe i Grønland, været, at fremtiden var hyllet i den dybeste uvished. I sommeren 1940 viste alle konkrete tegn hen til en nazistisk militær sejr i hele Europa. Vi nægtede at indrette os efter en fremtid bestemt af en sådan udvikling, vi klamrede os

simpelthen til, at noget måtte ske, der reddede os alle fra en sådan skæbne. Da Hitler overfaldt Rusland, skete der allerede noget, der gjorde det umuligt for ham at komme igennem med sine forsæt. »Pearl Harbor« blev, uanset alle indledende katastrofer over hele Stillehavet, den endelige begivenhed, som var vendepunktet. Nu var kun een udgang mulig. Det kunne – måtte – vare længe, men lyset havde vist sig forude ...»

Den japanske angrebsflåde under kommando af viceadmiral Nagumo indeholdt i alt seks hangarskibe: »KAGA« og »AKAGI« af 1'ste luftflåde, »HIRYU« og »SORYU« af 2'den luftflåde og »SHOKAKU« og »ZUIKAKU« af 5'te luftflåde. Kl. 0740 blev den første angrebsbølge bestående af i alt 183 luftfartøjer sendt i luften på en position ca. 230 sømil nord for Oahu. Formationerne bestod af 89 torpedoplaner af typen (KATE), »Nakajima, B5N«, 51 dykbombefartøjer af typen, (VAL) »Aichi, D3A« og 43 jagerfly af typen (ZERO), »Mitsubishi, A6M«. Angrebsplanen gik ud på, at lade jagerflyene neutralisere flyvebaserne med 20 mm kanoner og maskingeværer, hvorefter styrtbombefartøjerne skulle sættes ind. I koordination hermed skulle torpedoplaner og styrtbombefartøjer angribe selve flådebasen og de opankrede enheder af Stillehavsflåden. Angrebene blev indledt kl. 0755 og varede ved indtil kl. 0825. Herefter var der en pause indtil kl. 0854, hvor anden angrebsbølge nåede frem. 2'den angrebsbølge var blevet sendt i luften på et tidspunkt, der passede med at første bølge havde skudt sig tomme og måtte returnere til hangarskibene. 2'den bølge bestod af: i alt 167 luftfartøjer, der fordelte sig med: 54 torpedoplaner, 78 styrtbombefartøjer og 35 »Zero's«. For at formindske risikoen for at miste egne luftfartøjer på grund af brændstofmangel havde Nagumo i den mellemliggende tid flyttet hangarskibsflåden 40 sømil nærmere kysten, hvor de tilbagevendende fly blev taget ombord imellem kl. 1030 og 1330. Tabene blev reelt meget små, nemlig i alt 29 luftfartøjer: 5 torpedoplaner, 15 dykbombefartøjer og 9 jagerfly.

TYPE A 'MIDGET' Japanese Submarine

NOMENCLATURE	
DISPLACEMENT	46 tons (submerged)
DIMENSIONS	80 x 6 x 6 ft.
MACHINERY	Single shaft electric motor 600 HP
SPEED	Surface 23 knots, submerged 19 knots
ARMAMENT	Two 18-inch bow superimposed torpedo tubes
COMPLEMENT	Two

I angrebsstyrken indgik tillige fem »Midgetsubmarines« (dværg-ubåde), der var blevet bragt frem over Stillehavet på ryggen af I-klasse u-både. Den 5. december var denne særlige angrebsstyrke nået indenfor 100 sømil af Pearl Harbor. Herefter splittede formationen op og nærmede sig land i vifteform, og natten mellem 6. og 7. december gik I-bådene i venteposition i en afstand af 10 sømil fra kysten. Det var meningen, at dværg-ubådene skulle penetrere havneforsvarets ubådsnet og angribe de opankrede slagskibe, medens opmærksomheden var rettet imod de angribende fly. Denne del af operationen blev imidlertid ingen succes, idet det ikke lykkedes for en eneste af mini-undervandsbådene at komme i skudposition på slagskibene. Alle fem dværg-ubåde gik tabt under operationerne. En løb på grund i havneområdet og blev bjerget intakt. Af besætningen på to mand blev den ene taget til fange og blev dermed U.S.A.'s første krigsfange.

Omtrent samme helhedsindtryk får man ved at læse daværende mag. scient. Chr. Vibes bogværk fra 1946: »Ene ligger Grønland«, hvor det bl. a. anføres:²¹

»... Den 7. december 1941 sneede det stærkt i Godthåb, og en skarp sydvest stod ind over kolonien. Meddelelsen om »Pearl Harbor« med det lumske japanske overfald på Amerika opfyldte radioen den dag, og heller ikke i Grønland talte vi om andet.

Da jeg samme dag løb på landsfodged Brun udenfor Centralkontoret, sagde han lakonisk: *Så er vi i krig!* – Det lød mere som et lettelsens udbrud end som en manende erkendelse.

Ja. Grønland var nu i krig med Japan – og dagen efter også med Tyskland, eftersom vor stilling til verdensoppgøret ved forsvarsoverenskomsten (Grønlandstraktaten) var knyttet til Amerikas. Med Tyskland havde vi teoretisk været i krig siden den 9. april 1940, selvom kamphandlingerne endnu ikke havde fundet sted.

Amerikas indtræden i krigen kom virkelig som en befrielse for os – og vel for hele den frie verden ... etc.«.

Samtidig kan det konstateres, at forsyningssituationen i Grønland ikke kunne undgå at blive påvirket af de storpolitiske begivenheder, og handelsinspektør Axel Malmquist (Den Kongelige Grønlandske Handel) anfører bl. a. i »Det grønlandske Selskabs« årsskrift for 1946 følgende herom:²²

»... I 1941 da Amerika kom med i krigen, blev det et problem for os at skaffe varer, idet de amerikanske leverandørers hovedopgave nu først og fremmest blev at levere til krigsindustrien. Disse leveringsvanskeligheder medførte i stigende grad, at det blev vanskeligt at få leverandørerne til at levere varepartierne stykket ud på mange forskellige kolonier og deraf følgende pakkeudgifter, udfærdigelse af told- og skibspapirer og ikke mindst opnåelse af udførselstilladelser for de enkelte forsendelser ...«

I Washington oplevede Henrik Kauffmann begivenhederne omkring den 7. december 1941 på tættest hold. Præsident Roosevelts gribende tale til det amerikanske folk fra parlamentsbygningen gav genklang i de diplomatiske repræsentationer i storbyen. Alle måtte herefter instille sig på markante forandringer. De hensyn, som havde spillet ind medens USA var en neutral nation, var nu bortvejet, hvilket betød at relationerne imellem Grønland og USA for fremtiden ville blive mindre komplicerede.

Baseanlæggene i Grønland ville nu ikke længere udgøre en diplomatisk belastning, og skæbnen ville, at oberst Bernt Balchen – (der var ansvarlig for anlægget af basefaciliteterne i Søndre Strømfjord) – netop den 7. december 1941 kunne indberette, at den første landing på den nyetablerede startbane havde fundet sted, samtidig med at det japanske angreb på »Pearl Harbor« satte ind. Balchen skriver retrospektivt herom:²³

»... Søndag den 7. december melder radioen, at japanerne er gået til angreb på »Pearl Harbor«. Jeg sammenkalder alle mann, både sivile og militære, og meddeler dem, at vi nu må anse oss for å være i krig med akse-magterne, og at Søndre Strømfjord fra nu av er i krigsberedskap. Jeg leser opp krigsartiklerne og gjør dem bekjendt med, at de nu er under militær kommando og jurisdiksjon. To dager senere får jeg beskjed fra Washington om, at de forente Stater har erklært krig ...«

Redaktør Ebbe Munch skriver i sit bogværk: »Døren til den frie Verden« kun ganske lidt om »Pearl Harbor«, men tendensen er tydelig nok:²⁴

»Ude i den fri verden stod Kauffmann i Washington som anerkendt gesandt efterhånden med tilslutning fra andre repræsentationschefer. Over halvdelen af den danske handelsflåde sejlede for briterne.

... Med Japans angreb på »Pearl Harbor« den 7. december 1941 og Amerikas officielle allianceforhold som en fuldbyrdet kendsgerning var verdensbranden for alvor tændt. S.O.E., der hidtil kun havde haft til mål at støtte undergrundsbevægelserne på det europæiske fastland, blev udvidet til en verdensorganisation ... etc.«.

Kaptajn H. C. Røder var en af de danske kaptajner, der gik i allieret krigstjeneste, og i sin beretning om danske søfolks indsats: »De sejlede bare«, skriver Røder bl.a. i relation til angrebet på »Pearl Harbor«:²⁵

»... Dette uprovokerede angreb på den amerikanske flåde bragte naturligvis straks Amerika med ind i krigen, og denne ændring af Amerika fra at være neutral til at blive krigsførende – ikke alene mod Japan, men ved krigserklæringen af 11. december også mod Tyskland og Italien – bragte også ændring i de af USA rekvirerede danske skibes stilling. Bl.a. kunne de af skibene, som var sat under amerikansk flag, nu også sættes i fart i krigsfarvande, da den tidligere omtal-

Billedet viser højdepunkter fra angrebet. Slagskibet »WEST VIRGINIA« ligger sunket, men er stadig på ret køl. En redningsbåd forsøger til trods for den kraftige varmeudvikling at opsamle overlevende. Bagved ses slagskibet »TENNESSEE« mindre beskadiget, men omgivet af flammer og røg fra den brændende olie. – På næste billede ses den enorme ild- og røgudvikling, der opstod, da destroyeren »SHAW« sprang i luften, medens den lå i flyde-dok. Stumper og løse dele blev spredt over et stort område, og selv tungere genstande såsom hele granater fra skibets 5-tommer armering faldt ned på »Ford Island« ca. 6-700 meter fra eksplosionsstedet.

te neutralitetslov naturligvis automatisk ophævedes.

Der kom nu også mere system i arbejdet for støtte og hjælp til de danske sømænd, som i amerikanske eller allierede skibe anløb amerikanske havne. Den 9. februar 1942 åbnedes således i New York en klub for disse folk.

Klubben vår blevet til i virkeligheden ved et arbejde fra danske skibsrederrepræsentanter i New York, Den danske Sømandsmission og andre danske kredse, og indvielsen formede sig meget festligt med nærværelse af minister Henrik Kauffmann, general-konsul Georg Bech, operasanger Lauritz Melchior, filmsskuespilleren Jean Hersholt, kabaretkunsteren Victor Borge (Børge Rosenbaum) og andre kendte danskere.«

Luftkaptajn Kjeld Rønhof, der i 1940 meldte sig til de frie norske styrker i Canada, og som gjorde hele krigen med som jagerflyver, har i sin samtidige rekordering af begivenhederne i træningslejren »Little Norway« ved Toronto bl. a. givet følgende fremstilling af reaktionen på »Pearl Harbor«:²⁶

»... Det var et angreb, så infamt at det ikke havde sidestykke i moderne tid.

Det var som om hårene rejste sig på hovedet, da vi uventet hørte en chokeret præsident Roosevelt tale i en ekstra radioudsendelse:

»This country is now at war with The Empire of Japan«.

»Hvad var det? sagde præsidenten ikke, at USA var i krig med Japan? Folk råbte overalt. Det var et grusomt billede, der tegnede sig, da vi omsider blev klar over, hvor let spil de japanske krigsfly havde haft, da de uden varsel, uden forudgående krigserklæring havde angrebet den amerikanske flådes hovedbase i Stillehavet ...

... Nå, men nu var USA allieret med os. Krigen imellem USA og Nazityskland var nu uundgåelig, og den

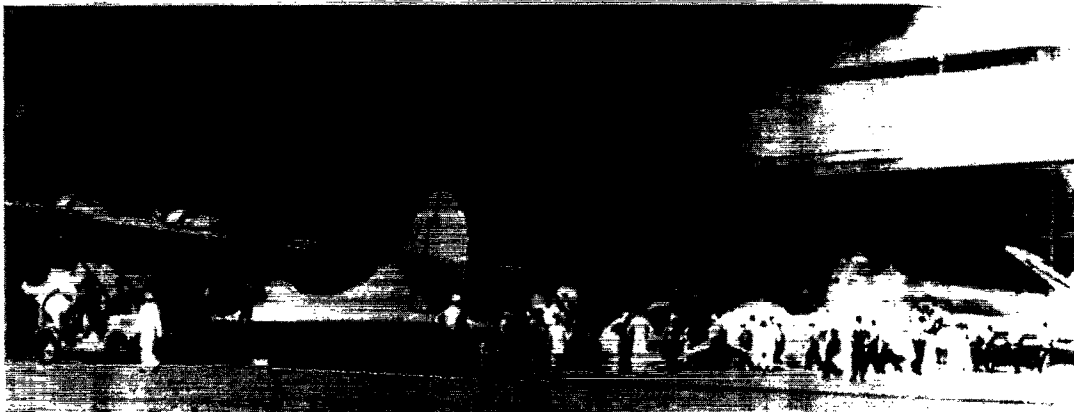
kom da også den 11. december, hvor Italien og Tyskland erklærede Amerika krig ...

... Kun tre dage efter Pearl Harbor, den 10. december, blev slagskibene »Prince of Wales« og slagkrydseren »Repulse« sænket udfor Mallacahalvøen af japanske fly. I modsætning til amerikanerne kunne englænderne ikke undskylde sig med, at de blev overrasket. For første gang i verdenshistorien blev to veludrustede skibe sænket af fly.

Skriften på væggen var tydelig: »Denne krig vil blive vundet eller tabt i luften, så gutter, nu må I virkelig gøre noget ved træningen. Man får hårdt brug for jer,« – sagde vor chef i Little Norway.«

I Danmark blev »Pearl Harbor« derimod *ikke* oplevet som en skelsættende begivenhed. Historikeren Viggo Sjøqvist har i sit to-bindsværk om »Erik Scavenius – Danmarks udenrigsminister under to verdenskrige« udførligt behandlet underskrivelsen af »Antikominternpagten« i slutningen af november og den påfølgende debat og krise i Danmark. Sjøqvist behandler ligeledes relationerne imellem Kauffmann og Scavenius omkring underskrivelsen af »Grønlandstraktaten« i foråret 1941 og Kauffmanns tiltrædelseserklæring til »Atlantehavsdeklarationen« i januar 1942. Angrebet på »Pearl Harbor« omtales *ikke*, og den amerikanske indtræden i krigen nævnes kun indirekte på følgende måde:²⁷

»... forbindelsen med USA blev opretholdt indtil december 1941, da

Ved det første angreb på »Kaneohe«, Naval Air Station opstod der brand i den nye hangarbygning, og i en række andre bygninger og værksteder. Imidlertid blev sprinkleranlægget i hangaren samtidig aktiveret af en japansk kugle, og dette bidrog i høj grad til at begrænse ødelæggelsernes omfang. Sprinkleranlægget kørte simpelthen til basens vandreservoir løb tørt, og i stedet for at miste hele bygningen blev branden begrænset til tag og beklædning, medens den bærende konstruktion holdt stand. Samtidig blev tre CATALINA-fly, der var opankret i bugten, beskydt af »ZERO-jagere«. Samme skæbne overgik de parkerede luftfartøjer på pladsen, og alt var derfor kaos, da 2'den bølges angreb satte ind kl. 0930. På billedet ses to CATALINA-fly, der er skudt i brand, og et tredje, som er sunket sammen og ligger på skroget. Mandskabet er i færd med at bekæmpe flammerne med primitive midler, men det fremgår af billedet, at der har hersket vild forvirring på forpladsen i tidsrummet imellem første og andet angreb.

den tyske krigserklæring gjorde det nødvendigt at trække den amerikanske repræsentation hjem fra Danmark«.

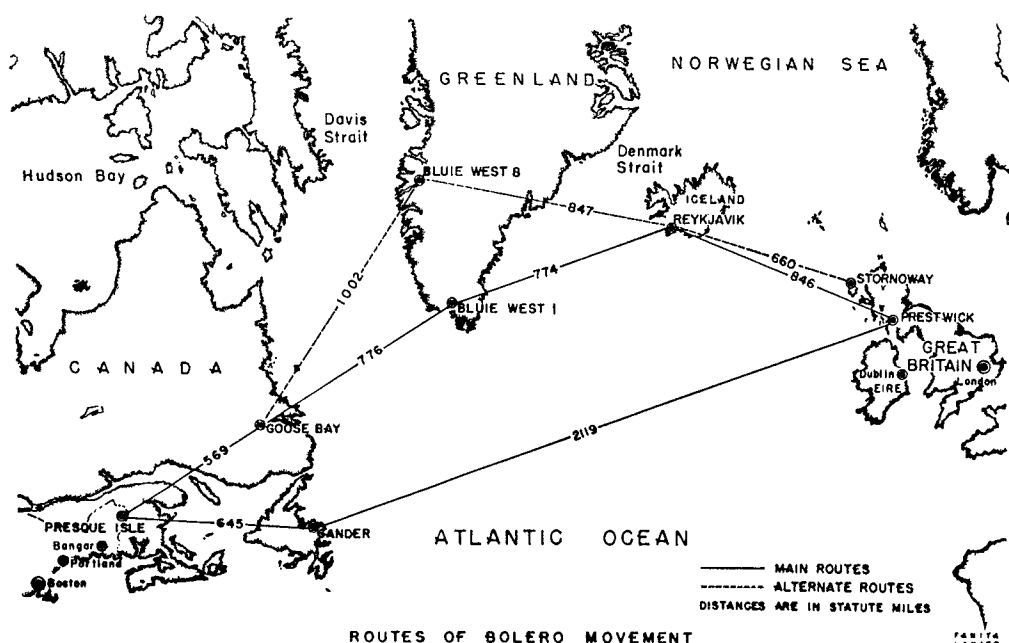
Det må antages, at Japans fortsatte sejr, der i løbet af de følgende måneder medførte erobringen af Filippinerne, og store dele af Indonesien samt Hong Kong, Singapore og Burma, bidrog til, at omslaget ikke blev erkendt før langt senere. En medvirkende årsag har utvivlsomt været, at slaget om Atlanterhavet samtidig gik ind i sin hidtil værste fase. En voldsom stigning i antallet af torpederinger i løbet af vinteren 1941/42 medførte store allierede tab.

Det fremgår af daværende folketingsmedlem Hartvig Frisch beskrivelse af udenrigsminister Erik Scavenius handlingsmønster efter »Pearl Harbor«, at

Amerikas indtræden i krigen den 8. december 1941 *ikke* gav anledning til dyberegående overvejelser på regeringsplan. I sit værk »Danmark besat og befriet« omtaler Frisch bl. a., at Scavenius ved et ministermøde den 9. december fremlagde et udkast til en skrivelse angående Kauffmanns stilling, som han havde udformet som et rescript til *udenrigsministeren*, (altså ham selv). Kontrasigneret af statsministeren skulle H.M. Kongen pålægge udenrigsministeren at underrette de i udlandet tjenestegørende tjenestemænd om:²⁸

»... at tilstedeværelsen af noget andet Danmark end det, som styres af Kongen, ingenlunde kan anerkendes.«

Samtidig hermed afsendtes en note til Washington, hvori det blev fastslået, at Danmark såvel *legislativt* som *judicielt* og

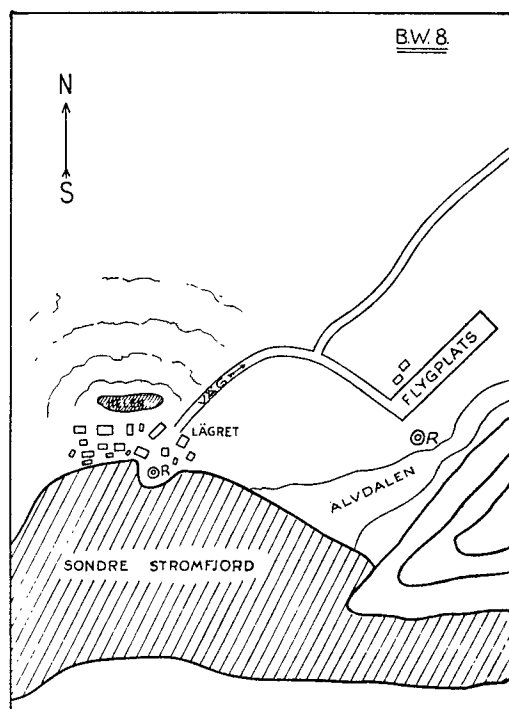
ROUTES OF BOLERO MOVEMENT

Beliggenheden af de amerikanske baseanlæg fremgår af kortet. Anlægget af Narssarsuaq (Blue West One) tog sin begyndelse med transportflådens ankomst til området den 6. juli 1941. I løbet af efteråret og vinteren blev basen anlagt og banelegemet funderet, og første landing på pladsen fandt sted den 24. januar 1942. I Søndre Strømfjord (Blue West Eight) ankom transportflåden først den 9. oktober 1941, og da havde temperaturen allerede bevæget sig ned i nærheden af de 20 minusgrader. Imidlertid var Bernt Balchens opgave på Søndre Strømfjord begunstiget af to væsentlige faktorer. For det første kommer der normalt ingen sne og for det andet er overfladen fuldstændig jævn. Der skulle derfor hverken graves eller sprænges. På Narssarsuaq derimod skulle hver meter af banen bygges op fra grunden, og samtidig måtte man slås mod elementernes rasen, herunder med sne og storm.

Der er derfor intet mærkeligt i, at Balchens flyvepladsanlæg, som ses på skitsen, blev klar, således at den første landing på »BW-8« kunne finde sted den 7. december 1941.

Som det vil fremgå af kortet, er ruten via Søndre Strømfjord væsentlig længere end via Narssarsuaq, der ligger omtrent midtvejs imellem »Goose Bay« i Labrador og Reykjavik på Island. Det længste stræk bliver 776 statute miles (lig ca. 1250 kilometer), medens der er lidt længere imellem Island og Scotland (Prestwick), ca. 1360 kilometer. Til gengæld ligger Stornoway på Hebriderne noget nærmere og vil kun-

ne anvendes som alternativ på denne del af ruten. »BOLERO MOVEMENT« var kodeordet for færgeflyvningen af fly til opbygningen af »U.S.A.A.F. - 8th AIR FORCE« i England.

administrativt var fuldstændig uafhængig af enhver indblanding fra besættelsesmagten. Og noten fortsatte:

»... hvilket indtryk den amerikanske Charge D’Affaires utvivlsomt også har modtaget under sit ophold her, og man må forvente, at han både vil meddele, og har meddelt dette indtryk til sin regering.«

De sidste bemærkninger i noten gjorde et overordentligt ubehageligt indtryk på den amerikanske Charge D’Affaires i København (Mr. Reams), der var sig bevidst, at han altid havde refereret loyalt og med sympati for Danmark til sin regering i Washington. Han havde imidlertid opbygget et stærkt indtryk af, at den langt overvejende del af den danske befolkning sympatiserede med Vestmagterne, og Reams fandt ikke, at han skyldte nogen anden end sin regering regnskab for, hvad han rapporterede.

Retrospektivt har historikeren Vilhelm la Cour i sit værk: »Danmark under Besættelsen« fra 1945 beskrevet situationen på følgende måde:²⁹

»... aaret 1941 bragte det store Vendepunkt i Krigen. Foruden Rusland kæmpede nu – siden det japanske Overfald på Pearl Harbor den 7. December – ogsaa USA paa Englands side. Hvis det danske Folks Forhold til Besættelsesmagten udelukkende skulle indstilles efter Skøn over, hvem der ville sejre i Krigen, kan det dog ikke være Bagklogskab nu at fastslaa, at de der troede paa de Allieredes Sejr, i hvert Fald havde lige saa sikre Kendsgerninger at bygge paa som Scavenius, der stadig haardnak-

ket indrettede sig paa tysk Sejr. Han bragte sig derved i stigende Grad i et modsætningsforhold til Folkestemningen. Aktionen mod de danske Kommuniste, Oprettelsen af »Frikorps Danmark« og vor tvungne tilslutning til »Antikominternpagten«, efterlod Befolkningen ingen tvivl om at Danmarks Status nu var tysk Lydstat. Det Instinkt, der kaldte Folket til modstand og forsvar rejste sig. Det underjordiske Danmark begyndte at organisere sig, og det tiltog i Styrke, efterhaanden som de tyske Overgreb og Løftebrud blev mer og mer aabenbare ...«.

For god ordens skyld skal det endelig citeres, hvorledes den tidligere udenrigsminister P. Munch retrospektivt gengiver stemningen i Danmark omkring »Pearl Harbor«, P. Munch giver således i værket: »Dansk Politik under Krig og Besættelse 1939–45«, der udkom i 1947, følgende kommentarer til begivenhedsforløbet:³⁰

»... Umiddelbart efter de forhandlinger, der knyttede sig til Antikominternpagten, kom krigens udbrud imellem USA og Japan den 7. december, og dermed fulgte krigen mellem Tyskland-Italien og USA. Dette krigsudbrud virkede på sindene herhjemme med stor styrke som udtryk for, at vældigere kræfter end nogensinde før i verdenshistorien var sluppet løs overfor hinanden. Japans hurtige, overvældende sejre over USA og det britiske rige på de asiatiske valpladser blev en stor overraskelse trods den forestilling om Japans

Underskrivelsen af Japans kapitulation fandt sted ombord på slagskibet »U.S.S. MISSOURI« den 2. september 1945.

Det er nærliggende at antage, at den amerikanske præsident (Harry S. Trumann) valgte denne fremgangsmåde som en symbolsk handling. Ved at kræve den japanske delegation ombord i et af Stillehavsflådens slagskibe kunne den amerikanske nation modsvare, at et andet slagskib: »ARIZONA« i medfør af begivenhederne den 7. december 1941 for evigt var dømt til at hvile på havsens bund i Pearl Harbor.

På billedet ses Japans udenrigsminister Mamoru Shigemitsu og den kejserlige general Yoshijiro Umezue nærme sig det opstillede bord, hvor de udarbejdede kapitulationsbetingelser var fremlagt.

På det andet billede ses den øverstkommanderende for de allierede styrker i Det fjerne Østen, general Douglas MacArthur engageret i en radiotransmitteret dækning af ceremonien, medens Mamoru Shigemitsu underskriver kapitulationsbetingelserne.

særegne evne som krigsmagt, der havde levet siden den russisk-japanske krig 1904-05. Men til trods derfor blev det stærkeste indtryk af USA's indtræden i krigen dette, at USA ikke kunne besejres. De hjælpemidler, det rådede over, sagde man, vilde, når de for alvor blev taget i brug, gøre det umuligt for de modstandere at sejre, og det var sandsynligt, at det vilde ende med afgørende nederlag for modstanderne. Allerede i forvejen var det en udbredt tro i Danmark, at Tysklands sejrforløb

var standset, da det ikke i 1940 havde kunnet gennemføre landingen i England, og nu i 1941 ikke kunne opnå den i Tyskland ventede hurtige knusning af Sovjet ...»

Konklusionen på nærværende undersøgelse må blive den, at der kan påvises en direkte sammenhæng imellem de politiske begivenheder i det nordatlantiske område og udviklingen i Det fjerne Østen.

Ved Danmarks besættelse af Tyskland den 9. april 1940 blev forbindelsen

imellem Danmark og Grønland afbrudt, ganske på samme måde, som forbindelsen imellem Holland og Ostindien blev afbrudt ved Tysklands indmarch i Holland en måned senere.

Grønlands beliggenhed gjorde landet til amerikansk interesseområde, og bragte området ind under »Monroe-doktrinen«. De hollandske koloniers naturrigdomme og råstoffer gjorde i meget høj grad Ostindien til *japansk interesseområde*. Perioden fra 9. april 1940 til 7. december 1941 blev derfor karakteriseret af en vanskelig diplomatisk »balancing« for USA State Department ønskede på den ene side at udbygge forsvaret af Grønland i overensstemmelse med »Monroe-doktrinen« og at støtte England's og Canada's ønsker om at anlægge baser og benytte Grønland som »stepping stone« i forbindelse med færgeflynningerne over Nordatlanten. På den anden side måtte man tilgodese sin erklærede status som *neutral nation* og *undgå at provokere Japan*.

Angrebet på »Pearl Harbor« blev en blændende *taktisk sejr* for de japanske flåde- og flyverstyrker, men det blev tillige begyndelsen til et sviende *strategisk nederlag* for Aksemagterne og den japanske nation. USA's indtræden i krigen gav de vestallierede fornyede kræfter og gav frit løb for den teknologi og de resourcer, der i sidste instans blev afgørende for krigens udfald.

Der har ikke kunnet påvises nogen reaktion på begivenhederne i Stillehavet den 7. december 1941 hos den danske regering i København. Til gengæld blev denne dag i høj grad skelsættende

for danske i allieret krigstjeneste og for befolkningen i Grønland.

Som påvist i undersøgelsen blev det japanske angreb på »Pearl Harbor« her oplevet som en *lettelse* og ikke en *byrde*, hvilket ud fra en national japansk tilgangsvinkel må forekomme nok så kontroversielt.

Noter:

1. »Encyclopedia of World History«, (Harvard University), p. 812.
2. Finn Lykkegård: »Det danske Gesandtskab i Washington 1940-42«, pp. 66f, jvfr. stenografisk referat af Roosevelts pressekonference.
3. Langer & Gleason: »The Challenge to Isolation«, pp. 586f.
4. Lykkegård, pp. 152f. Kryolit er et hvidt mineral, hvis kemiske sammensætning fremgår af formelen: »Na₃AlF₆«.
5. Det må i denne forbindelse erindres, at den amerikanske »Coast Guard« i 1940 var en ren civil institution underlagt »Department of Finance«.
6. Foreign Relations of the United States, 1940, bd. II, pp. 362f.
7. Herbert Feis: »The road to Pearl Harbor«, kap. 7 – Se evt. tillige Langer & Gleason, pp. 589f.
8. *ibid.*
9. »Encyclopedia of World History«, (Harvard University), p. 1144. For detaljer vedr. forhandlingerne omkring »The Act of Habana«, se Langer & Gleason, pp. 622f.
10. Winston S. Churchill: »The Second World War«, vol. II, pp. 493f. Allerede den 16. november havde Churchill telegrafisk adviseret Roosevelt om, at han havde et langt brev under udarbejdelse vedr. udsigterne for 1941.
11. Robert E. Sherwood: »Roosevelt and Hopkins«, pp. 257-258. »Låne- og Lejeloven«, (The Lend-Lease Bill) også kaldet »The Destroyer deal«, fordi der i våbenhjælpen bl. a. indgik levering af (lån af) 10 destroyere om måneden fra april 1941.
12. Se bl. a. E. A. Steen: »Norges Sjøkrig 1940-45«, bd. VII, pp. 32 og 35f. Jvfr. tillige »The Coast Guard at War«, (Greenland Patrol).
13. Lykkegård, pp. 337f. – »Grønlandstraktaten« underskrivelse vakte betydelig forbitelse i København og førte bl. a. til Kauffmanns afskedigelse fra tjenesten i det diplomatiske korps. For yderligere detaljer se Viggo Sjøqvist: »Erik Scaevinius«, bd. II, pp. 130f.

14. Frank Freidel & Alan Brinkley: »America in the Twentieth Century«, pp. 296f.
15. ibid. – se evt. tillige Churchill, vol. III, pp. 514–536 samt mere detaljeret Feis: »The Road to Pearl Harbor«.
16. Scott, C. S. Stone: »Pearl Harbor – The way it was – December 7, 1941«, pp. 47f. – Der blev anvendt ca. 180 fly af tre forskellige typer ved angrebet, der blev sat ind i to bølger med 1 time og 10 min. imellem angrebene:
 - »*Aichi D3A1 Model II*« (»*V.A.L.*«) – 2-sædet hangarskibsbaseret dykbombefly forsynet med en 1000 HK Mitsubishi MK8 Kinsei 44 motor. *Bevåbning*: 2 stk. 7.7 mm maskingeværer og 700 lbs bombelast.
 - »*Nakajima B5N2*, (»*Kate*«) – 3-sædet torpedoplan udstyret med en 1000 HK Nakajima Sakae II motor. *Bevåbning*: 1 stk. 7.7 mm maskingevær og 1 stk. lufttorpedo på 1.764 lbs., subsidiært 3 stk. 551 lbs. bomber.
 - *Mitsubishi A6M2 Zero-sen* (»*Zeke*«) – 1-sædet jager udstyret med en 940 HK Nakajima Sakae motor. *Bevåbning*: 2 stk. 7.7 mm maskingeværer, 2 stk. 20 mm kanoner og 2 stk. 132 lbs. bomber.

For så vidt angår de japanske tab opgives de retrospekt til at være: 15 dykbombefly, 5 torpedobærende fly og 9 jagere. *I alt 29 fly*. Desuden gik 5 »Midget Submarines« samt en større U-båd af »I-klassen« tabt. – Det tabtgæede personel opgøres til: 185 dræbt og 1 tilfangetaget.
17. Freidel & Brinkley, p. 299 – Se evt. tillige Sherwood, pp. 430f.
18. Churchill, vol. III, p. 539 samt mere detaljeret pp. 537–554.
19. Eske Brun: »Mit Grønlandsliv«, p. 89. – Brun var landsfoged for Nordgrønland med sæde i Godhavn ved Danmarks besættelse, medens Axel Svane var landsfoged for Sydgrønland med sæde i Godthåb. – Senere blev Eske Brun landsfoged for hele Grønland, medens Svane blev knyttet til den dansk/grønlandske repræsentation i USA.
20. ibid., pp. 88f.
21. Chr. Vibe: »Ene ligger Grønland«, pp. 104f. – Mag.scient. Chr. Vibe befandt sig ved Danmarks besættelse 9. april 1940 på en ekspedition til Thule-området og det nordlige Canada. Han kom derved til at opholde sig i Grønland den resterende del af krigen. Vibe blev senere redaktør af »Grønlandsposten« og leder af »Grønlands Radio«.
22. Axel Malmquist: »Handelen i Krigsaarene«, »Det grønlandske Selskabs« Aarskrift, 1946, p. 103. – Malmquist var handelsinspektør i »KGH« med sæde i Godthåb under hele krigen.
23. Bernt Balchen: »Kom nord med meg«, p. 185. – Balchen var norsk af fødsel, og havde bl. a. deltaget i en ekspedition til Spitsbergen sammen med Roald Amundsen. Senere deltog han i Byrds Atlanterhavsflyvning og året efter fløj han sammen med Byrd som den første over Sydpolen. Ved krigsudbruddet meldte han sig til Royal Air Force, men blev i 1941 engageret af US Army Air Force til at forestå anlægget af »Bluie West 8« (Søndre Strømfjord) i Grønland.
24. Ebbe Munch: »Døren til den frie Verden«, pp. 55f. – Munch var redaktør med fast sæde i Stockholm under hele krigen, og fungerede som medlem imellem Modstandsbevægelsen i Danmark og SOE i London.
25. H. C. Røder: »De sejlede bare«, pp. 178f. – Røder var ved krigsudbruddet kaptajn på rederiet »Orient«s fragtskib »M/S Tasmania«, der gik i fart på Østen.
26. Kjeld Rønhoff: »Vi fløj for Friheden«, pp. 123f. – Rønhoff var ved krigsudbruddet letmatros på en svensk fragtdamper, der befandt sig i farvandet omkring de vestindiske øer. – Han meldte sig til tjeneste ved de frie norske styrkers træningslejr (»Little Norway«) ved Toronto i Canada og blev senere jagerflyver ved de norske eskadriller i England. Efter krigen kom han ind i »Søværnets Flyvevæsen« og herfra til DDL og SAS, hvor han forblev som luftkaptajn den resterende del af sin karriere.
27. Viggo Sjøqvist: »Erik Scavenius«, kapitel IX, pp. 168–189. – Sjøqvists defensorat for Scavenius inkluderer ikke en omtale af udenrigsministerens reaktion på Amerikas indtræden i krigen, og navnet: »Pearl Harbor« forekommer end ikke i bogens udførlige »Person- og sagsregister«.
28. Hartvig Frisch: »Danmark besat og befriet«, p. 211f. – I tilslutning til den citerede tekst anfører Hartvig Frisch bl. a.:

»... For Scavenius var det imidlertid mere magtpåliggende, at få reprimanderet Kauffmann eftertrykeligt, og hertil bød der sig en ny Lejlighed i Begyndelsen af 1942 ... etc.«.

Kauffmann var den 27. december blevet indbudt til at deltage i et møde i »Det Hvide Hus« sammen med Churchill, Roosevelt og repræsentanter for de mange mindre allierede regeringer: Norge, Polen, Belgien, m. fl. Formålet var at formulere en fælles målsætning for krigsførelsen

- imod Aksemagterne på baggrund af »Atlantehavsdeklarationen af august 1941«. Erklæringen er senere blevet benævnt: »De forenede Nations erklæring«. Kauffmann formulerede en tiltrædelseserklæring, som bl.a. beskrev den danske regerings ufri situation, og opnåede med sin underskrift at få Danmarks navn præsenteret på dette betydningsfulde dokument.
29. Vilhelm la Cour: »Danmark under Besættelsen«, bd. I, p. 332.
 30. P. Munch: »Dansk Politik under Krig og Besættelse 1939-45«, bd. 2, p. 58.

Kilder og litteratur:

Ikke publicerede kilder:

1. Relevante dokumenter samlet af dr. Finn Lykkegaard ved »State Department Archives« i Washington.
2. Relevante dokumenter samlet af dr. Finn Lykkegaard ved Rigsarkivet i København.
3. Relevante oplysninger samlet af forfatteren ved Landsarkivet i Godthåb, Grønland.

Publicerede kilder:

- »Besættelsestidens Fakta«, red. Niels Alkil, Copenhagen, 1945.
- Den parlamentariske Kommissions Betænkning, Udenrigsministeriet under Besættelsen, København, 1948.
- »Foreign Relations of the United States«, 1940-41, D.o.S., Washington.

Andet publiceret materiale:

- »The Coast Guard at War, Greenland Patrol«, H.S.P.I.D., USCG., 1945.
- »An Encyclopedia of World History«, 5 ed., by William S. Langer, Harvard University, 1972.
- »Det Grønlandske Selskab«, årbog for 1946.

Litteratur:

- Ancker, Paul E.: »Thule Air Base 1951-66«, T.f.S., København, 1966.
- Ancker, Paul E.: »Thule Air Base 1951-66«, (Militærhistorisk studie udarbejdet i anledning af 25-året for oprettelsen af Thule Air Base, omfattende den militære udnyttelse af Thule-området og en forstudie vedr. de dansk/amerikanske baserelationer i medfør af »Grønlandstraktaten« af 9. april 1941), særtryk af T.f.S., 1966.
- Augsburg, H. V.: »Baggrunden for Pearl Harbor Katastrofen«, T.f.S., 1945/46.

- Balchen, Bernt: »Kom Nord med meg«, Oslo, 1958.
- Bistrup, H.: »Kort Beretning om det amerikanske Flaadepersonels Optræden under det japanske Angreb paa Pearl Harbor, den 7. December 1941«, T.f.S., 1946.
- Bonde, H.: »Det japanske Angreb paa Pearl Harbor, den 7. December 1941«, T.f.S., 1949.
- Brun, Eske: »Mit Grønlands Liv«, København, 1985.
- Churchill, Winston S.: »The Second World War«, vol. I-VI, London, 1949-50.
- Creed, Roscoe: »PBY - The Catalina Flying Boat«, Annapolis, 1985.
- Feis, Herbert: »The Road to Pearl Harbor«, Princeton, 1950.
- Freidel, F. & Brinkley, A.: »America in the Twentieth Century«, (5.ed.), New York, 1982, (1960).
- Frisch, Hartvig: »Danmark besat og befriet«, bd. I-III, København, 1945.
- la Cour, Vilhelm: »Danmark under Besættelsen«, bd. I-III, København 1945.
- Langer, W. L. Gleason, E.S.: »The Challenge to Isolation 1937-40«, New York, 1952.
- Langer, W. L. Gleason, E.S.: »The Undeclared War 1940-41«, New York, 1953.
- Lykkegaard, Finn: Det Danske Gesandtskab i Washington 1940-42, Odense, 1968.
- Munch, P.: »Dansk Politik under Krig og Besættelse 1939-45«, bd. I-II, Odense, 1946-47.
- Munck, Ebbe: »Døren til den frie Verden«, København, 1967.
- Prange, Gordon W.: »God's Samurai, (Lead Pilot at Pearl Harbor), New York, 1990.
- Røder, H. C.: »De sejlede bare«, København, 1957.
- Rønnehoff, Kjeld: »Vi fløj for Friheden«, Hundested, 1990.
- Scavenius, E.: »Forhandlingspolitikken under Besættelsen«, København, 1948.
- Sherwood, R. E.: »Roosevelt and Hopkins«, New York, 1948.
- Sjøqvist, V.: »Erik Scavenius - en biografi«, København, 1973.
- Steen, E. A.: »Norges Sjøkrig i 1940-1945«, bd. VII., (Marinens operasjoner i arktiske farvann og i Island, på Grønland, Jan Mayen og Svalbard), Oslo, 1960.
- Stewart, A. J.: »Those Mysterious Midgets«, U.S., Naval Institute: »Proceedings«, 1974.
- Stone, Scott C. S.: »Pearl Harbor - the way it was - december 7, 1941«, Honolulu, 1987.
- Saabye, E. J.: »Krigen i Stillehavet«, København, 1977.
- Vibe, Christian: »Ene ligger Grønland«, København, 1946.